

RİZE İLİNİN İDARİ COĞRAFYA ANALİZİ

The Analysis of the Administrative Geography of Rize Province

Zeki KODAY*
Kübra ERHAN**

ÖZ

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü sınırları içerisinde yer alan Rize ili, batıda Trabzon, güneybatıda Bayburt, güneyde Erzurum ve doğuda Artvin illeri ile çevrili olup, kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır. Araştırma sahasının Doğu Karadeniz Dağları'nın kuzeyinde, Karadeniz'in kıyısında bulunması nedeniyle, özellikle kış mevsiminde dar kıyı kuşağı üzerinde ılıman termik koşullar hüküm sürmektedir. Her mevsimin bol yağışlı olması ve kış mevsiminde fazla soğuk olmayan ılıman iklim şartları sahada, gür bir orman formasyonunun gelişmesine imkân tanımıştır. Türkiye'nin mülki idare bölünüş sistematığıne göre ülkemizin en büyük idari bölgelerini iller oluşturmaktadır. Rize ili 3922 km² yüzölçümü ile ülkemizin en küçük alana sahip illeri arasında (72.sırada) yer almaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ise Artvin (7367 km²), Giresun (6832 km²), Gümüşhane (6437 km²), Trabzon (4664 km²)'dan sonra 5. sırada bulunmaktadır. Nüfusu bakımından ülkemizde 56. sırada yer alan Rize, Türkiye nüfusunun ancak %0.43'üne sahiptir. Rize ilinde 1 il merkezi, 11 ilçe merkezi ve 9 belde olmak üzere 21 kentsel idari alan bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İdari coğrafya, Rize, nüfus.

ABSTRACT

Rize province, which is located in the territories of Eastern Black Sea Region, is surrounded by Trabzon province in the west, Bayburt province in the southwest, Erzurum province in the south, and Artvin province in the east, and Black Sea is located in the north of Rize province. Since the research field is found in the north of Eastern Black Sea Mountains and on the coast of Black Sea, mild thermal conditions are reigned over the narrow coastal belt particularly in winter. Abundant precipitation in every season and mild climate conditions in winter allow the growth of a lush forest formation in the field. According to the administrative division system of Turkey, provinces form the largest administrative regions of our country. Rize province takes place among the provinces having the smallest surface area with 3922 km² ranking 72th. It ranks 5th in Eastern Black Sea Region after Artvin (7367 km²), Giresun (6832 km²), Gümüşhane (6437 km²), and Trabzon (4664 km²). Rize taking place at 56th order in our country by its population, has only 4.3% of population of Turkey. There are 21 urban administrative areas in total composed of 1 province centre, 11 district centres, and 9 towns in Rize province.

Key Words: Administrative Geography, Rize, population.

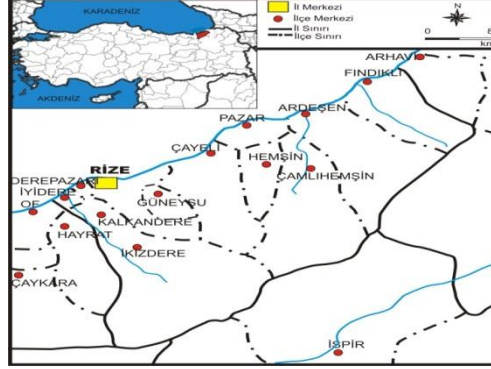
* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Elmek: zkoday@atauni.edu.tr
** Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Elmek: kueren@atauni.edu.tr

1. Giriş

1.1. Rize İlinin Coğrafi Konumu, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü sınırları içerisinde yer alan Rize ili, batıda Trabzon ilinin Of, Hayrat ve Çaykara ilçeleri, güneybatıda Bayburt'un merkez ilçesi, güneyde Erzurum ilinin Pazaryolu ve İspir ilçeleri, doğuda Artvin ilinin Yusufeli ve Arhavi ilçeleriyle çevrili olup, kuzeyinde ise Karadeniz yer almaktadır (Harita 1).

Rize ilinin de yer aldığı Doğu Karadeniz Bölümü, batıda, Ordu'da denize ulaşan Melet Çayı doğusunda Ordu-Giresun il sınırı ile Suşehri çizgisinden başlar ve doğuda Gürcistan sınırında sona erer. Bu bölümün Doğu Anadolu Bölgesi ile olan sınırını ise Yalnızçam Dağları, Kargapazarı Dağları ve Mescit Dağları'nın sularını Karadeniz'e gönderen havzanın su bölümü çizgisi oluşturmaktadır. Kuzey Anadolu Dağları, batıda yükseltisi az olup doğuya doğru giderek artmaktadır. Gerçekten Sinop-Samsun hatta Ordu gerilerinde orta yükseltide, akarsu vadileri ile parçalanmış sık sık geçit veren bir topografik görünüme sahip iken, doğuya doğru giderek yükseltisi artar ve Kaçkar Dağları'nda 3937 m ile en yüksek noktaya erişir. Doğu Karadeniz dağları, kabaca denize paralel bir uzanış göstermekte olup, Kaçkar Dağları'ndan itibaren yükseltisini doğuya doğru gittikçe kaybetmektedir. Genel bir ifade ile ilçenin morfolojik karakterini, dar bir kıyı şeridi ile Kuzey Anadolu Dağları'ndan kaynağını alan ve Karadeniz'e döküldükleri yerlerde oluşan alüvyal düzlükler ve bunların hemen gerisinde dar ve derin vadilerle parçalanmış dağlık bir alan ve yüksek alanlarda buzul topoğrafyası oluşturmaktadır. Bu engebeli yapı içerisinde yerleşmeler gelişmeye imkân veren alüvyal düzlükler üzerinde ve vadi yamaçlarında kurulmuştur. Doğu Karadeniz dağlık sistemine dahil olan Rize ilinin jeolojik yapısı esas itibarıyla paleozoik (1.zaman) bir temel üzerinde ve Kretase'de (III. zaman ara devresi) başlayan büyük orojenezle (Dağ oluşumu) yüzeye çıkmış Granodiorit ve Kretase flişlerinden ibaret olmakla birlikte, yer yer Neojen depolarına da rastlanır. Bütün kıyı kesimi yüzeyde üst Kretase serisi volkanik örtü ve tüflerin fazlalığı ile dikkati çeker. Kıyıya yakın yamaçlarda ise Kretase sedimanları yaygın olmakla beraber, bu sedimanların üzeri yer yer Eosen fliş serileri tarafından örtülmüştür. Vadi boylarında bu örtülerin altında yer yer aflore olmuş trakit, andezit ve bazalt sütunlarına rastlanır. Yüksek dağlık sahada ise daha çok mağmatik elemanlar hâkim durumdadır. Aflore olan granit, andezit ve bazalt kütleleri yüksekliği 3000 m'yi aşan hemen her yerde hâkim durumdadır (www.rize.gov.tr, 12.08.2013).

Harita 1: Rize İlinin Lokasyon Haritası

Araştırma sahası, Doğu Karadeniz Dağları'nın kuzeyinde, Karadeniz'in kıyısında bulunması nedeniyle, özellikle kış mevsiminde dar kıyı kuşağı üzerinde ılıman termik koşullar hüküm sürmektedir (Erinç, 1984:295). Yıllık ortalama sıcaklığın 14,1 °C olduğu sahada, en yüksek sıcaklık değerleri Temmuz (22,4 °C) ve Ağustos (22,6 °C) aylarında kaydedilmiştir. Yağışların aylara nispeten dengeli dağıldığı Rize'de, yıllık ortalama yağış 2000 mm'nin üzerinde gerçekleşmektedir. Yağışlar en yüksek değerlerine sonbahar mevsiminde ulaşmaktadır (Tablo1).

Tablo 1: Rize İstasyonuna Ait Bazı İklim Elemanlarının Aylık Ortalama Değerleri

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıl lık
Ort. Sıcaklık (°C)	6,6	6,5	7,8	11,5	15,7	19,9	22,4	22,6	19,6	16,0	12,0	8,6	14,1
Ort. Yük. Sıc.(°C)	10,4	10,4	11,6	15,2	19,0	23,0	25,4	25,9	23,4	20,1	16,3	12,7	17,8
Ort. Düş. Sıc.(°C)	3,7	3,5	4,7	8,3	12,4	16,3	19,2	19,5	16,6	12,9	9,1	5,7	11,0
Ort. Yağ. (mm)	219,3	183,5	155,8	92,8	92,5	125,8	140,0	184,2	242,6	270,5	248	237,2	2191, 7

Kaynak: DMİGM

Her mevsimin bol yağışlı olması ve kış mevsiminde fazla soğuk olmayan ılıman iklim şartları sahada, gür bir orman formasyonunun gelişmesine imkân tanımıştır. Aynı yağış şartlarını gösterdiği için Karadeniz'in doğusunda sınırlarımız dışında, Kafkas Dağları'nın etekleri boyunca da yayılmış bulunan bu orman sahasına, Kafkasların güneyindeki tarihî Kolşid Ülkesi'ne, atfen verilmiş bir isimle

kolşik flora sektörü denilmektedir. Bu flora sektörü Karadeniz'in doğu kıyısında Tuapse civarından başlayarak, Kafkasların güney yamaçları boyunca uzanmakta ve Rion Havzası'nı içine alacak şekilde içeri sokulmaktadır. Borçka'nın biraz kuzeyinden geçip batıya yönelerek, Soğanlı-Kaçkar silsilesinin kuzey eteklerinden Trabzon civarına kadar uzanır. Yaklaşık 600-800 metre yüksekliğe kadar çıkan geniş yapraklılardan oluşan orman katından daha üst seviyelerde karışık orman, iğne yapraklı orman ve Alpin çayırlar katına geçilmektedir (İnandık, 1965:14-18).

Sahada en yaygın olan topraklar kırmızı-sarı podzolik topraklardır. Aynı zamanda alüvyal topraklar, kolüvyal topraklar, gri-kahverengi podzolik topraklar ve yüksek dağ-çayır toprakları il genelinde yayılış gösteren diğer topraklardır (Çoşkun, 2010: 60). İnceleme alanı ülkemizin en çok yağış alan bir yöresinde bulunduğu için su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Sahadaki en büyük hidrografik özelliği Karadeniz göstermektedir. Doğrudan Karadeniz'e ulaşan başlıca akarsuları; Çağlayan, Arılı, Fırtına, Hemşin, Sabuncular, Taşlı Dere ve İyidere'dir.

2. İdari Coğrafya Özellikleri

Türkiye'nin mülki idare bölünüş sistematığına göre ülkemizin en büyük idari bölgelerini iller oluşturmaktadır. İller "birden fazla ilçe alanının bir araya gelmesiyle oluşan, valilikler ile bu makama bağlı diğer kadrolar tarafından yönetilen Türkiye'nin en büyük mülki idare bölgeleridir". İlleri oluşturan ilçeler ise köylerle belediye örgütlü yerleşmelerin (şehirler, kasabalar, kasabalaşamamış belediye örgütlü yerleşmeler), idari alanları ile bu idari alanların içinde veya dışında yer alan hazine arazilerinden oluşmaktadır (Koday&Erhan, 2008:237).

Rize ili 3922 km² yüzölçümü ile ülkemizin en küçük alana sahip illeri arasında yer (72.sırada) almaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ise Artvin (7367 km²), Giresun (6832 km²), Gümüşhane (6437 km²) ve Trabzon (4664 km²)' dan sonra 5. sırada bulunmaktadır (DİE, 2000, kutuphane.tuik.gov.tr: 14.08.2013). İlin engebeli topoğrafyası ilçelerin yüzölçümleri arasında büyük eşitsizliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. En fazla **yüz ölçümüne** sahip ilçeler, İkizdere (954 km²), Çamlıhemşin (700 km²) ve Ardeşen (629 km²) ilçeleri olup, 23 km² yüzölçümü ile ilin en küçük ilçeleri ise Derepaşarı ve İyidere'dir (Tablo 2).

Tablo 2: Rize ilinde İlçelere Göre Nüfus Yoğunluğu (2012).

İlçe Adı	Toplam Nüfus	%'si	Yüzölçümü (km ²)	Yoğunluk km ² /kişi
Merkez	141524	44	250	566
Ardeşen	40341	12	629	64
Çamlıhemşin	5976	2	700	6
Çayeli	42206	13	457	92
Derepaazarı	7200	2	23	313
Fındıklı	15860	5	395	40
Güneysu	13024	4	89	146
Hemşin	2022	0.6	176	11
İkizdere	5395	2	954	6
İyidere	8223	3	23	358
Kalkandere	11910	3.4	116	103
Pazar	30471	9	110	277
İl Toplamı	324152	100	3922	83

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır

Komşu illere göre (Erzurum, Artvin, Trabzon ve Bayburt) yüz ölçümü bakımından 4. sırada yer alan Rize, nüfus bakımından Erzurum (778195 kişi) ve Trabzon'dan (757898 kişi) sonra 3. sırada bulunmaktadır (Tablo 3). Nüfus yoğunlukları değerlendirildiğinde km²'ye 162 kişi ile Trabzon en fazla nüfus yoğunluğuna sahip il olarak dikkat çekmektedir. Trabzon'u 83 km²/kişi ile Rize ili takip etmektedir. Karadeniz kıyısında yer alan bu illerin yüz ölçümlerinin küçük nüfuslarının fazla olması km²'ye düşen insan sayısını artırmıştır. Engebeli ve sarp topografyanın varlığı nüfusun sahilde ve vadi içlerinde toplanmasına yol açmıştır. Diğer komşu iller incelendiğinde Erzurum'un yüz ölçümünün fazla (25323 km²), Bayburt'un ise değerlendirmeye alınan iller arasında en az nüfusa (75797 kişi) sahip olduğu görülür. Dolayısıyla Artvin ile Bayburt illerinin km²'ye düşen kişi sayısı Trabzon ve Rize'ye göre oldukça düşüktür (Tablo 3).

Tablo 3: Rize ve Komşu İllerin Yüzölçümü, Nüfus ve Nüfus Yoğunlukları.

İller	Yüzölçümü (km ²)	Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu km ² /kişi
Erzurum	25323	778195	31
Artvin	7367	167082	23
Trabzon	4664	757898	162
Rize	3922	324152	83
Bayburt	3739	75797	20

Kaynak: Tuik (ADNKS), Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 2000 (Erzurum, Artvin, Trabzon, Rize, Bayburt).

Nüfus miktarı bakımından ülkemizde 56. sırada yer alan Rize, Türkiye nüfusunun ancak ‰ 4.3' ne sahiptir. İlin bulunduğu Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki iller arasında değer-

lendirildiğinde; Trabzon (757898 kişi) ve Giresun (419555 kişi)' dan sonra 324152 kişi nüfusu ile 3. sırada yer alır. İlçelere göre nüfus miktarları incelendiğinde; Rize'de merkez ilçenin, il toplam nüfusunun (324152), %44'ne sahip olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 2). Bir bakıma neredeyse il nüfusunun yarısı, içerisinde il merkezinin de yer aldığı merkez ilçede yaşamaktadır. Nüfus miktarı bakımından merkez ilçeyi, Çayeli (42206), Ardeşen (40341) ve Pazar (30471) ilçeleri takip etmektedir. Hemşin (2022), Çamlıhemşin (5976) ve Derepazarı (7200) ilçeleri ise ilin en az nüfuslu ilçelerini oluşturmaktadır (Tablo 2).

Türkiye'nin 2012 yılı nüfus yoğunluğu km²'ye 97 kişi, Rize ili ise ülke ortalamasının altında olup km²'ye 83 kişidir. Merkez ilçe km²'ye 566 kişi ile en kalabalık ilçeyi oluşturmaktadır. Bunu İyidere (358 kişi), Derepazarı (313 kişi) ve Pazar ilçeleri takip etmektedir (Tablo 2). Nüfus yoğunluğu en az olan ilçeler ise; İkizdere ve Çamlıhemşin (6kişi) ilçeleridir. Doğal olarak yüz ölçümlerine göre kalabalık nüfusa sahip olan ilçelerde nüfus yoğunluğu fazla, yüz ölçümleri büyük ancak nüfus miktarı az olan ilçelerde ise yoğunluğu düşük değerlerde kalmaktadır. Burada dikkat çeken bir başka husus kıyıda tarım ve yerleşmeye elverişli arazi miktarı arttıkça ilçelerin nüfusları artmakta, iç kısımlarda yer alan ilçelerde (Çamlıhemşin-İkizdere) ise tarım ve yerleşmeye elverişli arazi miktarları azalmasına bağlı olarak ilçelerin nüfusları azalış göstermektedir (Tablo 2). Karadeniz kıyısında nüfus yoğunluğunun fazla olmasında göçlerin de etkisi büyüktür. Çünkü ülkemizde iç göçler genellikle doğudan batıya şeklinde gerçekleşirken, Karadeniz Bölgesi'nde ise iç kısımlardan sahildeki yerleşmelere doğru gerçekleşmektedir.

Rize il'nin tarihsel süreçteki idari taksimatı incelendiğinde, 1640 yılında Rize'nin de bağlı olduğu, Trabzon eyaletinin 5 sancağı vardı. Bu 5 sancaktan bir tanesi Lazistan'ın merkezi olan Günye "Gonye" (Aşağı Batum) idi. Kazaları ise, Atina (Pazar), Sumla, Viçe, (Fındıklı) ve Arhavi'den oluşmaktaydı (Minorsky, İslam Ansiklopedisi, 24-28). Trabzon Tarihi'ni kaleme alan Şakir Şevket, Fındıklı, Hopa ve Arhavi kazalarından bahsederken, buralarının mahsul ve mamulatının Pazar kazası gibi dışarıya satılacak kadar çoklukta ve kıymette olmadığını, buranın ahalisinin ziraat ve ticaretle meşgul olup, silahşörlükle meşhur olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Lazistan Sancağına bağlı olarak gösterilen bölgede; Rize, Pazar, Hopa ve Arhavi'den oluşan dört kazanın bulunduğunu, bunların 120 köy, 235396 dönüm arazileri ile 9649 tane de evlerinin olduğunu yazmıştır (Şevket, 1878:47-106).

Araştırma sahasını da içine alan Doğu Karadeniz'i; Lazistan Sancağı adı altında toplayarak genel bilgiler veren Cuinet, Lazistan Sancağı'nın idari durumu hakkında, 4 kazasının ve bu kazalara bağlı 7 nahiyenin varlığından bahsetmiştir (Tablo 4). Bu 7 nahiyeye merkezi ve köyleri ile birlikte bütün Lazistan Sancağı'nın

nüfusu ise; 138820'si laz müslüman, 16000'i Rum ortodoks, 5000 Ermeni gregoryan, 100 Ermeni katolik, 40 latin katolik ve 40 yahudi olmak üzere 160000 kadar olduğu belirtilmiştir (Cuinet, 1892:120).

Tablo 4: Lazistan Sancağına Bağlı Kaza ve Nahiyeler

Sancağın Adı	Kaza Adı	Nahiyeleri
Lazistan Sancağı	Riza	Hemşin, Karadere (Kalkandere),
	Hopa	Mapavri (Çayeli), Vakıf, Kourais
	Atina (Pazar)	(İkizdere), Sebali (Viçe-Fındıklı),
	Of	Arhavi

Kaynak: CUINET, Vital (1892), La Tourquie de Asia'dan alınmıştır.

Cumhuriyet dönemine kadar sancak olan Rize, 20 Nisan 1924 tarihinde vilayet olmuştur (Rize İl Yıllığı, 1967: 24-25). Genel Nüfus Sayım sonuçları esas alınarak yapılan değerlendirmede; 1927 yılında Rize'nin Pazar ve Hopa olmak üzere iki kazasının olduğu görülmektedir. 1935 Genel Nüfus Sayımında ise Rize'nin Çoruh vilayetine bağlı 6 kazadan (Rize, Artvin Borçka, Hopa, Pazar, Şavşat) biri olduğu anlaşılmaktadır. 1940 yılında ise Çoruh vilayetinden ayrılan Rize'nin ve bir kazası (Pazar) bulunmaktadır. 1945-1960 yılları arasındaki dönemde Pazar, Çayeli, Güneyce (İkizdere) başta olmak üzere değişen sosyal ve idari yapıyla birlikte bazı bucak merkezlerinin ilçe statüsü kazandığı görülmektedir. 1960 yılında mevcut ilçelere Ardeşen, Çamlıhemşin, Fındıklı, Kalkandere de katılarak taşra ilçe sayısı 7'ye yükselmiştir. 1990 yılında ise Derepaşarı, Güneysu, Hemşin ve İyidere ilçelerinin de katılımıyla Rize ili, 1 merkez ilçe ve 11 taşra ilçesi olmak üzere bugünkü idari yapısını kazanmıştır (Harita 2).

2.1. Köy İdari Alanları

Türkiye'de en küçük yönetim birimi olan köy yerleşmeleri, bilindiği gibi devamlı oturlan yerleşmelerdir (Doğanay, 1997:252-253). Köy idari alanı sadece yerleşmenin bulunduğu alanı değil köy sınırları içerisinde kalan çayırı, merası, ormanı, tarım alanı gibi çeşitli ekonomik faaliyet alanlarını da içermekte olup köy muhtarı ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilen ve bir ilçeye bağlı en küçük idari üniteyi oluşturmaktadır (Koday&Erhan, 2012:7).

Köy için belirtilen nüfus sınırı 2004 yılına kadar (18.03.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu ile 03.04.1930 tarih ve 1580 sayılı eski Belediye Kanunu) 2000 olarak kabul edilirken 24 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5272 sayılı yeni Belediye kanununun 4. maddesi gereği 5000 ve üzerinde nüfus barındıran yerleşmeler de belediye kurulabilecektir hükmü getirilmiştir (Özçağlar, 2005:6). Sadece nüfusa bağlı bir değerlendirmenin köy, kasaba ve şehir ayrımında yeterli olmadığı aşikârdır. Örneğin çalışma sahasında olduğu gibi kıyı yerleşmeleri nüfu-

su şehir kriteri için belirtilen sayıyı yakalayamamış olsa da, gelişmişlik düzeyi açısından şehir karakterini yansıtabilmektedir.

İl dâhilinde 348 köy idari alanı bulunmaktadır. Karadenizin coğrafyasından kaynaklanan bir durum olarak, meskenlerin dağınık bir form kazanması ve yönetim birliğinin sağlanabilmesi için de mahalleli köylerin yaygınlaşması olağan bir durumdur. Bu nedenle bir köy idari alanı içerisinde birden fazla yerleşme bulunmaktadır. Bu sebeple sahanın köylerini genel olarak “mahalleli köy yerleşmeleri” olarak tanımlamak mümkündür. Aynı zamanda tek yerleşmeli köylerin de mevcudiyetini belirtmek gerekir.

Sahadaki köylerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde, merkez ilçenin 62 köyü ile ilk sırada yer aldığı görülür. Merkez ilçeyi sırasıyla Çayeli (54 köy), Pazar (50 köy), Ardeşen (39 köy) ilçeleri takip etmektedir. En az köye sahip ilçeler ise İyidere (7 köy) ve Hemşin (8 köy)'dir. Rize iline bağlı 348 köyün 2012 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre toplam nüfus miktarı 93892'dir. Nüfus açısından köy için 5000 kriteri esas alındığında merkez ilçenin Gündoğdu beldesi (6318 kişi) hariç, diğer sekiz beldenin nüfusunun (Çaykent (2219), Kendirli (2609), Muradiye (2484), Tunca (2376), Büyükköy (2265), Madenli (2322), Güneyce (872), Yolbaşı (1164)), bu kriterin altında olduğu görülür ve dolayısıyla köy statüsündedir (Tablo 6). Fakat yönetim merkezi olmaları ve belediye örgütünün mevcudiyeti bu yerleşmelerin kentsel idari alan içerisinde değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Köylerin il merkezine uzaklığı 3 ile 132 km arasında değişmektedir. Merkez ilçenin köyleri doğal olarak il merkezine en yakın köylerdir. Merkez ilçe köylerinden en yakın köy Gündoğdu Beldesine bağlı Boğaz Köyü olup 3 km mesafede bulunmaktadır. En uzak köyler ise Çimenli, Güzelyurt ve Karasu köyleri olup 25 km uzaklıkta yer almaktadırlar. Nüfusları değerlendirildiğinde Ambarlık (1380), Karasu (1032), Küçükçayır (1000) ve Veliköy (1012) 1000'in üstünde nüfusa sahip merkez ilçenin en kalabalık köyleridir. En az nüfuslu köyler ise Ayane (38), Yenidoğan (84), ve Soğukçeşme (85)'dir (Tablo 5).

Merkez ilçe ile sınırı bulunan ilçelerin köylerinin mesafeleri 8 ile 59 km arasında değişmekte olup, il merkezine en yakın köy 8 km ile Güneysu ilçesinin Yukarı İslahiye Köyü ve en uzak köy ise 59 km uzaklıktaki Çayeli ilçesinin İncesu Köyüdür. İncesu Köyü aynı zamanda değerlendirilen ilçe köyleri arasında en az nüfusa (32) sahip köy olarak dikkat çekmektedir. Yine bu grupta bulunan ilçe köylerinin en kalabalık köyü Güneysu ilçesinin Kibledağı Köyü olup, 1327 kişilik nüfus barındırmaktadır. Sahanın coğrafyasının bir sonucu olarak ulaşımın güç ve

mesafenin fazla olduğu yerleşmelerin nüfuslarının daha düşük olduğu söylenebilir.

İlçe merkezi ile sınırı bulunmayan ilçelerin köylerinin mesafeleri doğal olarak artmaktadır. Bu grup içerisinde il merkezine en yakın mesafeli köylerin İyidere İlçesi köyleri olduğu söylenebilir. İyidere ilçesinin en yakın köyü 17 km mesafedeki Köşklü Köyü olup, fazla mesafe farkı bulunmayan en uzak köyleri ise 21 km ile Büyükçiftlik, Çiftlik, Kalecik ve Taşhane'dir. İl merkezine en uzak köy ise Çamlıhemşin ilçesinin Ortaklar Köyü olup il merkezine 132 km mesafede yer almaktadır. Bu ilçe köylerinin nüfusları incelendiğinde, Çamlıhemşin ilçesine bağlı Yazlık Köyünün (13) en az nüfuslu köy olduğu görülür. En az nüfuslu köyler yine Çamlıhemşin ilçesinde yer almaktadır. En kalabalık köy de Çamlıhemşin ilçesinde olup 1089 kişilik nüfusa sahip Topluca Köyüdür. Diğer ilçelerin nüfusu fazla olan köyleri ise; Ardeşen Işıklı Köyü 1000 kişi, Pazar Hamidiye Köyü 975 kişi, Fındıklı Sümer Köyü 734 kişi, İyidere Çiftlik Köyü 621 kişi, İkizdere Güldere Köyü 305 kişi ve Hemşin Akyamaç Köyü 183 kişidir (Tablo 5).

Tablo 5: Rize İlinin İlçeleri ve Bağlı Köylerin Nüfus ve İl merkezine Olan Uzaklıkları (km)

Yerleşmenin Adı		Nüfus	İl Merkezine Uzaklığı (km)	Yerleşmenin Adı		Nüfus	İl Merkezine Uzaklığı (km)	
Merkez İlçe	Alipaşa	914	8		Gürgenli	318	25	
	Ambarlık	1380	22		Karaağaç	303	30	
	Ayane	38	22		Yeşilköy	126	29	
	Azıklıhoca	530	10		Yıldızeli	142	28	
	Beştepe	152	20		Derepaşarı	Bahattinpaşa	206	12
	Bıldırcınköy	261	4			Bürücek	220	11
	Camıdağı	327	7			Çakmakçılar	233	13
	Çaybaşı	252	20			Çeşme	231	12
	Çaycılar	232	14			Çukurlu	219	13
	Çiftekaş	773	5			Esentepe	366	17
	Çimenli	126	25			Kirazdağı	704	17
	Derebaşı	296	15			Maltepe	342	17
	Dört Yol	463	11			Sandıktaş	306	13
	Düzköy	350	6			Uzun kaya	270	12
	Elmalı	610	18		Yanıktaş	426	11	
	Erenköy	225	24	Fındıklı	Arılı	262	69	
	Gölgeli	235	8		Aslandere	260	70	

	Güzelköy	257	16		Avcılar	177	67
	Güzelyurt	128	25		Beydere	438	68
	Karasu	1032	25		Cennet	125	68
	Karayemiş	369	20		Çağlayan	426	66
	Kırklartepesi	123	19		Çınarlı	162	66
	Kocatepe	123	18		Derbent	260	72
	Köprülü	284	15		Doğanay	52	70
	Küçükçayır	1000	18		Gürsu	157	71
	Küçükköy	327	6		Hara	194	66
	Melek	209	18		İhlamurlu	374	72
	Ortapazar	496	6		Karaali	79	70
	Örnek	119	8		Kıyıcık	232	70
	Pazarköy	780	10		Meyvalı	262	69
	Selimiye	264	10		Saatköy	132	70
	Soğukçeşme	85	9		Sulak	252	68
	Sütlüce	449	14		Sümer	734	69
	Taşköprü	525	13		Tepecik	119	68
	Tekke	447	15		Yaylacılar	96	75
	Topkaya	323	15		Yeniköy	199	64
	Tuğlalı	145	6		Yenişehitlik	89	75
	Uzunköy	231	8	Güney-su	Asmalırnak	205	19
	Üçkaya	297	10		Ballidere	245	21
	Yemişlik	359	18		Başaran	219	14
	Yenidoğan	84	18		Başköy	630	24
	Yenigüzel	264	15		Bulutlu	135	25
	Yenikasarcılar	136	19		Çamlıca	353	20
	Yeniselimiye	129	13		Duman-kaya	224	17
	Yeşildere	536	23		Güneli	371	17
	Yolüstü	196	10		Gürgen	609	20
	Yolveren	151	12		İslahiye	350	18
	Zincirliköprü	526	11		Kibledağı	1327	17
Gündoğdu	Akarsu	330	8		Kiremit	204	17
	Akpınar	711	16		Ortaköy	490	16
	Aktaş	138	13		Selamet	426	17
	Balıkçılar	474	14		Tepebaşı	197	16
	Boğaz	120	3		Yarımada	84	15

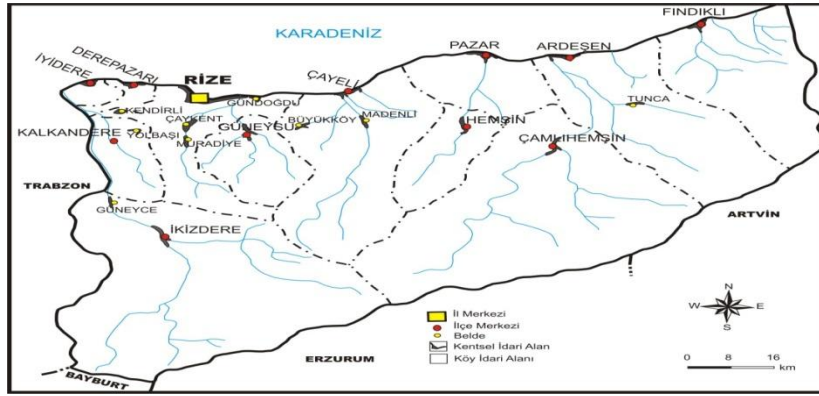
	Ketenli	275	20		Yenicami	475	14	
	Kurtuluş	405	9		Yeniköy	208	16	
	Pekmezli	766	9		Yeşilköy	271	18	
	Pınarbaşı	353	13		Yeşilyurt	138	15	
	Söğütlü	292	12		Yukarıs- lahiye	483	8	
	Taşlık	478	9		Yüksekköy	141	20	
	Taşpınar	345	18		Hemşin	Akyamaç	183	71
	Veliköy	1012	13			Bilenköy	41	61
	Yenikale	129	11			Çamlıtepe	81	62
Ardeşen	Akdere	97	54	Hilal		51	62	
	Akkaya	287	53	Kantarlı		103	89	
	Armağan	393	55	Leventköy		126	51	
	Aşağıdu- rak	406	63	Nurluca		78	60	
	Bayırcık	184	63	Yaltkaya		124	52	
	Beyazka- ya	258	51	İkizdere		Ayvalık	60	58
	Çıraklar	99	47			Ballıköy	97	85
	Doğanay	136	65		Başköy	42	80	
	Duygulu	336	62		Bayırköy	117	58	
	Eskiar- mut	507	76		Çamlıkköy	196	69	
	Gündo- ğan	253	60		Çataltepe	41	80	
	Güney	99	71		Çiçekli	44	80	
	Hoşdere	230	59		Çifteköp- rü	54	79	
	Işıklı	1000	52		Demirkapı	171	57	
	Kirazlık	140	66		Dereköy	66	59	
	Köprüköy	325	29		Diktaş	74	80	
	Kurtuluş	81	53		Eskice	69	82	
	Küçükköy	117	59		Gölyayla	77	76	
	Manga- nez	77	64		Güldere	305	55	
	Ortaalan	303	58		Güvenköy	16	78	
	Önder	135	69		İhlamur	36	59	
	Özgür	217	66		İhcaköy	303	58	
	Pınarlı	234	62		Kama	38	70	
	Pirinçlik	477	45		Meşeköy	86	80	
	Serindere	81	57		Ortaköy	44	79	
	Seslikaya	450	53		Rüzgarlı	117	57	
	Sinan	25	63		Sivrikaya	66	72	
	Şehitlik	274	59		Tozköy	124	79	
	Şendere	79	70		Tulumpi- nar	54	65	
	Şenyamaç	176	55		Yağcılar	216	65	

	Şenyurt	213	56		Yerelma	124	67
	Yamaçde- re	303	55	Güneyce	Cevizlik	96	58
	Yavuz	315	56		Şimşirli	153	60
	Yeniköy	101	59	İyidere	Büyükçift- lik	602	21
	Yeni yol	383	60		Çiftlik	621	21
	Yeşiltepe	130	61		Denizgö- ren	575	19
	Yukarıdu- rak	605	65		Kalecik	506	21
	Yurtsever	174	55		Köşklü	420	17
	Zeytinlik	152	48		Taşhane	101	21
Çamlıhem- şin	Behice	436	57		Yaylacılar	795	18
	Boğaziçi	22	58	Kalkan- dere	Çağlayan	441	27
	Çatköy	14	94		Çayırılı	330	30
	Çayırdü- zü	693	62		Dilsizdağı	157	22
	Dikkaya	1008	67		Dülgerli	371	38
	Güllüköy	252	60		Esendere	74	40
	Güroluk	97	70		Esentepe	40	30
	Kale	43	102		Fındıklı	304	35
	Köprüba- şı	261	75		Geçitli	66	29
	Meydan- köy	16	97		Hürmalık	159	43
	Muratköy	236	62		Hüseyin- hoca	363	27
	Ortaklar	23	132		İnci	286	14
	Ortanköy	30	70		Kayabaşı	182	35
	Ortayayla	66	105		Ormanlı	979	27
	Sıraköy	39	131		Seyrante- pe	100	29
	Şenköy	15	73		Soğuksu	67	38
	Şenyuva	96	73		Ünalın	195	27
	Topluca	1089	52		Yenigeçitli	44	22
	Ülkü	75	80		Yeniköy	66	27
	Yaylaköy	16	121		Yeşilköy	297	27
	Yazlık	13	90		Yokuşlu	216	27
	Yolkıyı	48	70		Yumurta- tepe	173	25
	Yukarı- şimşirli	95	72	Pazar	Akbucak	174	55
	Zilkale	20	82		Akmescit	252	39
Çayeli	Abdul-	145	24		Aktaş	260	44

	lahhoca					
	Aşıklar	692	28		Aktepe	116 42
	Başköy	58	46		Alçılı	365 45
	Beyazsu	421	24		Balıkçı	306 30
	Buzlupınar	407	32		Başköy	234 50
	Çataldere	266	50		Boğazlı	455 57
	Çınartepe	74	31		Bucak	151 56
	Çilingir	401	24		Dağdibi	73 47
	Çukurluhoca	186	41		Darılı	136 41
	Demirhisar	372	27		Derebaşı	406 45
	Düzgeçit	121	28		Derinsu	173 51
	Erdemli	56	26		Dernek	555 44
	Erenler	203	32		Elmalık	355 47
	Esendağ	243	24		Güney	404 34
	Gemiciler	59	25		Hamidiye	975 44
	Gürpınar	150	42		Handağı	280 52
	Güzeltepe	574	25		Hasköy	80 49
	Haremtepe	693	24		Hisarlı	197 33
	İncesirt	244	24		İrmak	679 49
	İnesu	32	59		İrmakye- niköy	164 45
	Kaçkar	90	30		Kayağan- taşı	26 52
	Kaptanpaşa	354	37		Kesikkö- rü	458 43
	Kemerköy	442	28		Kocakö- rü	931 44
	Kestanelik	97	29		Kuzayca	301 25
	Köprübaşı	142	26		Merdiven- li	234 28
	Latifli	239	25		Ocak	602 43
	Maltepe	328	23		Ortaırmak	221 43
	Musadağı	159	24		Ortayol	120 50
	Ormancık	88	47		Örnek	276 34
	Ortaköy	391	25		Papatya	246 45
	Sarısu	240	24		Sahilköy	516 45
	Sefalı	300	38		Sessizdere	396 44
	Selimiye	194	23		Sivrikale	182 30
	Seslidere	163	38		Sivritepe	97 46
	Sırtköy	323	26		Subaşı	461 40
	Şirinköy	196	24		Suçatı	394 47
	Uzundere	73	46		Sulak	95 33

	Yamaç	389	24		Şehitlik	364	51
	Yamıkdağ	306	23		Şendere	78	37
	Yavuzlar	90	32		Şentepe	47	53
	Yenice	102	40		Tektaş	222	37
	Yenihisar	327	28		Topluca	163	45
	Yenitepe	155	26		Tütüncüler	362	49
	Yeşilirmak	77	30		Uğrak	103	51
	Yeşiltepe	164	38		Yavuz	119	51
	Zafer	106	33		Yemişli	432	42
Büyükköy	Armutlu	220	29		Yeşilköy	80	35
	Beşikçiler	137	25		Yücehisar	263	45
	Çeşmeli	227	31		Genel Toplam	93892	
	Derecik	375	40				

Kaynak: Tuik (ADNKS), http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_koy_, <http://tr.wikipedia.org>

Harita 2: Rize ilinin Kentsel ve Köy İdari Alanları

2.1. Kentsel İdari Alan

Kasaba ve şehirlerin birbirlerinden farklı özelliklere sahip olmasına karşın şehir kelimesi ile aynı anlamda kullanılan kent kavramı; hem şehirleri hem de kasabaları kapsamaktadır. Belediye teşkilatına sahip olan ilçe merkezi, il merkezi durumundaki kentsel yerleşmelerle, ilçe ve il merkezliliği görevi olmayan belediye örgütlü kentsel yerleşmelerin (beldelerin) içerisinde yer aldıkları idari alanlara "kentsel idari alan" denilmektedir (Özçağlar, 2005:9).

Kentsel idari alanların oluşturulmasındaki amaç; belediye hizmetlerinin götürülmesi ve buralarda imarlı yapılaşmanın sağlanmasıdır. Çünkü ülkemizde

kentsel idari alanlar dışındaki yerleşmelerde yapılaşmaya gerekli özen gösterilmemektedir (Koday&Erhan, 2008:242). Bu bakımdan belediye sınırları kentsel idari alan sınırlarını oluşturmaktadır (Kocaman&Kaya, 2011:336).

İlçelerin yönetim alanlarında şehir yerleşmesi bulunmuyorsa kasabalardan biri doğrudan ilçe merkezi yapılmaktadır. İlçe merkezi yapılan kasaba o alandaki tek kasaba ise başka alternatif olmadığı için kaymakamlık teşkilatı bu yerleşmeye kurulmaktadır (Özçağlar, 2011: 69).

Rize ilinde 1 il merkezi, 11 ilçe merkezi ve 9 belde olmak üzere 21 kentsel idari alan bulunmaktadır. Beldelerin toplam nüfusu 22629 kişi olup, buna ilçe merkezlerinin de nüfusu (207631 kişi) dâhil edildiğinde kentsel idari alanların toplam nüfusu 230260 kişidir.

Tablo 6: Rize İlindeki Beldelerin Bağlı Oldukları İlçeler ve Nüfusları

Bağlı Olduğu İlçe	Belde Adı	Nüfusu
Merkez İlçe	Gündoğdu	6318
	Çaykent	2219
	Kendirli	2609
	Muradiye	2484
Ardeşen	Tunca	2376
Çayeli	Büyükköy	2265
	Madenli	2322
İkizdere	Güneyce	872
Kalkandere	Yolbaşı	1164
Toplam		22629

Kaynak: Tuik (ADNKS)

Sonuç

İdari coğrafya özelliklerini çalıştığımız Rize ili, Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölümünde yer almakta olup Artvin, Erzurum, Bayburt ve Trabzon illeriyle sınırı bulunmaktadır. Rize ili, 3922 km² yüz ölçümü ile ülkemizdeki 81 il arasında 72., nüfus miktarı bakımından ise 56. sırada yer almaktadır. Böyle bir durumda Türkiye yüz ölçümünün %05'ine, nüfus miktarı bakımından ise ancak %04.3'ne sahip olup ülkemizin en küçük illerinden birini oluşturmaktadır.

Cumhuriyet dönemine kadar sancak olan Rize, 20 Nisan 1924 tarihinde vilayet olmuştur. 1935 Genel Nüfus Sayım Yılığında ise Rize'nin Çoruh Vilayetine bağlı 6 kazadan (Rize, Artvin Borçka, Hopa, Pazar, Şavşat) biri olduğu anlaşılmaktadır. 1940 yılında ise Çoruh vilayetinden ayrılan Rize'nin tek kazasını Pazar oluştururken, 2013 yılında 1 merkez ilçe ve 11 taşra ilçesi olmak üzere ve bugünkü idari yapısını kazanmıştır.

Rize ilinde 1 il merkezi, 11 ilçe merkezi ve 9 beldeden oluşan toplam 21 kentsel idari alan, 348 de köy idari alanı bulunmaktadır. Köylerin il merkezine uzaklığı 3 ile 132 km arasında değişmektedir. Köylerin il ve ilçe merkezine uzaklıkları gerçekte fazla olmamasına rağmen, engebeli topoğrafya ulaşım imkânlarını güçleştirmektedir. Yukarıda ayrıntılı olarak belirtildiği gibi, idari bölünüş özellikle de yerel yönetimlerle ilgili konularda sık sık yapılan değişiklikler bu tip çalışmaların yapılmasını güçleştirmekle birlikte güncel konuları oluşturması bakımından ayrıca dikkat çekmektedir. Ülkemizin her ilinin kendine özgü ayrı bir coğrafi yapısı olduğundan hareketle bu tip çalışmaların ülkemizin daha iyi tanınması bakımından yararlı olacağını ümit etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Coğrafi Yapı, 12.08.2013, <http://www.rize.gov.tr/>
 CUINET, Vital (1892), *La Tourquie de Asia*, s.120, Paris.
 ÇOŞKUN, Ogün (2010), *İkizdere İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, 1. Bası, Bizim Büro Basımevi, Erzurum.
 DİE, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize) <http://kutuphane.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.08.2013)
 DOĞANAY, Hayati (1997), *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın:2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:877, Eğitim Dizisi:10, İstanbul 1997.
 ERİNÇ, Sırrı (1984), *Klimatoloji ve Metodları*, İstanbul Üniv. Yay. No.3278, Deniz Bil. ve Coğ. Enst. Yay. No:2, İstanbul.
 İNANDIK, Hamit (1965), *Türkiye Bitki Coğrafyasına Giriş*. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Yay. No:42, s.14-18, İstanbul.
 KOCAMAN, Sinan ve Faruk Kaya. (2011), "Ağrı İlinin İdari Coğrafya Analizi", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü 1. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı (28-30 Mayıs) Erzurum, 329-345.
 KODAY, Zeki ve Kübra Erhan (2010), "Yusufeli İlçesi'nin İdari Coğrafya Analizi". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), Erzurum, 1-11.
 KODAY, Zeki ve Kübra Erhan (2008), "Erzurum İlinin İdari Coğrafya Analizi". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(41), Erzurum, 231-248.
 MİNORSKY, Vladimir İslâm Ansiklopedisi, Lazlar Maddesi, s.24-28.
 ÖZÇAĞLAR, Ali (2011), *İdari Coğrafya*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.
 ÖZÇAĞLAR, Ali (2005), "Türkiye'de Mülki İdari Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi" Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, Ankara.
 Rize İl Yıllığı (1967).
 ŞEVKET, Şakir (1878), *Trabzon Tarihi*, Cilt:1, s.47-106.